

Sluka lesní na hníždě. Foto Petr Lang.

O tajemné sluce lesní nejen ve Slavkovském lese

Pavel Jaška, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Sluka lesní (*Scolopax rusticola*) patří svou morfologií a životními projevy k nesmírně zajímavým ptákům. Veřejnosti je poměrně málo známa pro svůj skrytý způsob života. V myslivecké tradici však zaujímá mimořádné postavení. Lov sluk při jarním tahu bývá vnímán jako jeden z nejhezčích. Přitom pro svou obtížnost vyžaduje značnou loveckou zkušenost a um. Díky nesmírně lovecké atraktivitě čelí sluka na většině svého areálu rozšíření velkému loveckému tlaku. Roční odlov v Evropě se odhaduje na 3–4 miliony ptáků (Ferrand et Gossmann 2001). Sluka byla do zavedení zákonné ochrany lovena běžně i u nás. Nejvyšší

evidovaný počet ulovených jedinců byl dosažen v roce 1937, kdy bylo uloveno 11 tisíc kusů (Hudec et Šťastný 2005). Následovalo prudké snížení odlovů. Od roku 1992 se u nás sluka těší zákonné ochraně. V důsledku ochrany se dnes nemálo tuzemských lovců vydává do zahraničí, např. do Ruska, aby uspokojili svou loveckou potřebu, a to nejen v případě sluk. Cíl tohoto článku spočívá v seznámení čtenářů s jedním z našich nejtajuplnějších druhů ptáků, jeho ohrožením, monitoringem a postavením ve složité době kolapsu našich smrkových lesů.

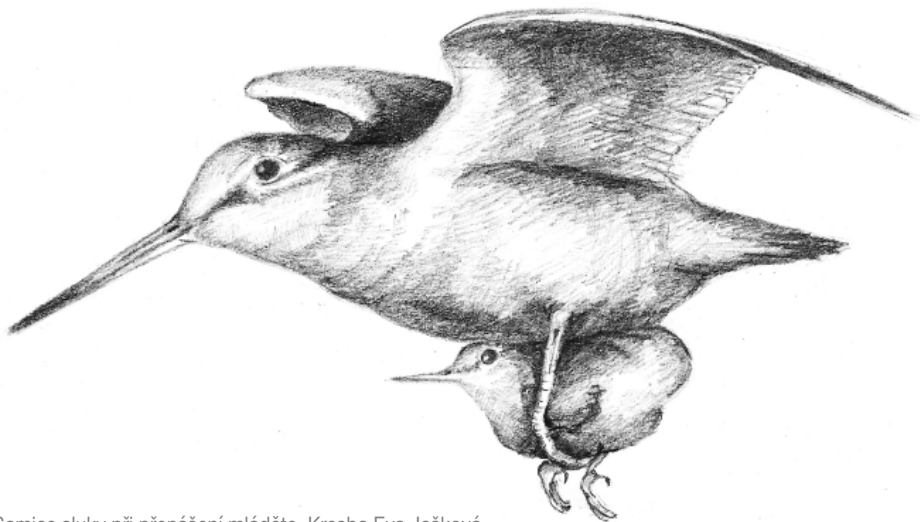
Sluka lesní obývá rozsáhlé lesní pásmo Evropy a Asie od Britských ostrovů až po Japonsko (40,7 mil. km²). Velikost populace je odhadnuta na 10–26 milionů jedinců, přičemž odhady pro evropský kontinent se pohybují kolem 6,9–8,7 milionů tokajících samců (shrnuto BirdLife International 2019). Těžištěm výskytu v Evropě jsou skandinávské státy, Rusko a Bělorusko. V ČR byla populace v současné době odhadnuta na 2–4 tisíce párů (V. Bejček, úst. údaj) a zdá se v posledních desetiletích stabilní (Šťastný et al. 2006). Situace s vývojem početnosti sluky v Evropě však není zcela jednoznačná, některé evropské státy hlásí snižování početnosti (Hudec et Šťastný 2005, Heward et al. 2015). Z populačního hlediska může být velmi problematické dlouhodobé snižování početnosti v Rusku, kde hnízdí významná část evropské populace (BirdLife International 2015). Trendy početnosti jsou však obecně většinou nejasné pro obtížné sčítání skrytých žijících sluk.

Sluka je nejlépe adaptována na pestré prostředí vlhkých smíšených či listnatých lesů s bohatým podrostem keřů a hustým bylinným patrem. Obsazuje ale i jehličnaté lesy s kvalitní horní vrstvou půdy a rozvinutými porosty keřů a kapradin. Ráda má rozmanitou strukturu porostů s mozaikou teplých a suchých odpočinkových míst, vlhkých míst vhodných pro lov a s otevřenými prostranstvími pro pravidelné letové trasy nebo únik. Zdá se, že mladší lesní porosty (do 20 let) jsou hustěji obsazovány. Data z Velké Británie a Dánska naznačují, že lesní celky o velikosti nižších desítek hektarů slukám příliš nevyhovují, zatímco větší porosty obsazují častěji. Problém lesů s malou rozlohou zřejmě spočívá ve vysoké míře rušení lidskou činností (shrnuto Cramp 1983, Hoodless 1995). Jak moc sluce vyhovují současné středoevropské monokulturní jehličnaté lesy, je samozřejmě otázkou.

Na území ČR je sluka pravidelně hnízdícím a protahujícím druhem, mimořádně může i zimovat (Hudec et al. 2005). Hlavním zimovištěm evropských ptáků je západní, jihozápadní Evropa a severní Afrika. Na zimoviště odletávají první sluky již v září, nicméně hlavní tah spadá až na říjen a začátek listopadu. Odlet ovlivňují

- ▲ Sluka lesní v nočním letu. Foto Robert Doležal.
- ▲ Lesy s porosty hasivky orličí jsou pro sluku vhodným biotopem. Foto Přemysl Tájek.

Samice sluky při přenášení mláděte. Kresba Eva Jašková.

klimatické podmínky. Sluky nesnášejí zámrz půdy, neboť nemohou sbírat potravu. Návrat ze zimovišť na středoevropské hnízdní lokality probíhá od poloviny března s vrcholem v dubnu (Cepák et al. 2008).

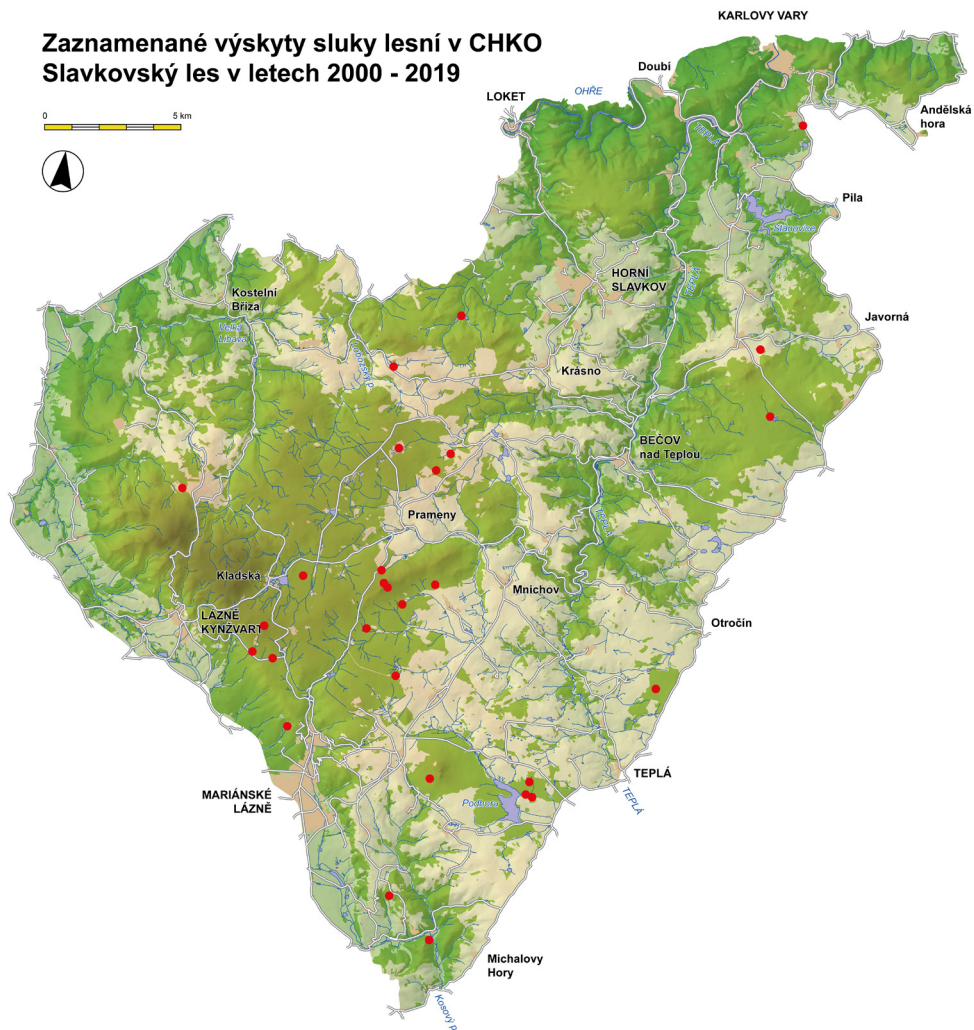
Po návratu začíná slučí tok, tzv. „slučí tah“, intenzivní je zejména za klidných vlhkých a teplých večerů (Hudec et al. 2005). Samci asi půl hodiny po západu slunce létají s tzv. kvorkáním a pískáním nízko nad korunami stromů podél okrajů porostů, nad cestami nebo průseky. Samci létají v toku většinou 6–8 minut. Takto vylétávají dvakrát až pětkrát za noc (Hoodless 1995). Při tokání se mohou samci pronásledovat a také dochází k vzájemným bojům. Samice sedí zpravidla na zemi, kam k ní samec, zřejmě po přivábení, zapadá (Hudec et al. 2005). Kolem samice může tokat i více samců. Samci mohou naopak postupně tokat u samic na různých místech (Hoodless 1995). Po ukončení snůšky samec samicí opouští. Hnízdo tvoří mělká prohlubeň skrytá v keřích, u báze kmene stromu nebo vedle dřeva ležícího na zemi. Samice sedí na vejcích 20–21 dní. Mláďata se líhnou během jedné noci a jsou hned odváděna pryč od hnízda. Pohnýzní péče trvá 5–6 týdnů. Sluky jsou pozoruhodné schopností v nebezpečí přenášet mláďata v letu. Používají zjevně více technik,

přičemž nejčastěji mládě přidrží u těla mezi nohama. Dalšími způsoby mohou být přenosy mezi prsty, přidržením k tělu ocasem, zobákem, dále v zobáku nebo na hřbetě (shrnutí Hudec et al. 2005).

Sluky se živí zejména žížalami a dalšími půdními bezobratlými živočichy. Stravu si obohacují i rostlinnou potravou (Cramp 1983). Půdní bezobratlé živočichy sluka mistrně vytahuje svým dlouhým zobákem, tzv. „píchákem“. Myslivci říkají, že sluka „červí“. Zobák je na konci vybaven hmatovými tělísky a je velmi citlivý. Sluky ho umí rozevřít na špičce a uchopit tak kořist v zemi jako pinzetou. Sluka si na jeho špičku nevidí, lov tedy probíhá hmatem (Martin 1994). Další zajímavá adaptace sluky souvisí spíše s obranou proti predátorům. Její velké černé oči jsou posunuty doslova na vrch hlavy. Díky uspořádání očí má panoramatické vidění se zorným polem o úhlu 360 stupňů (Veselovský 2001). V kombinaci s ochranným zbarvením je sluka proto při hledání potravy nejen prakticky neviditelná, ale má také dokonalý přehled o svém okolí.

Lesy ve Slavkovském lese byly historicky silně pozměněny nevhodným lesnickým hospodařením, konkrétně rozsáhlým odvodňováním a přeměnou na smrkové monokultury

Zaznamenané výskyty sluky lesní v CHKO Slavkovský les v letech 2000 - 2019

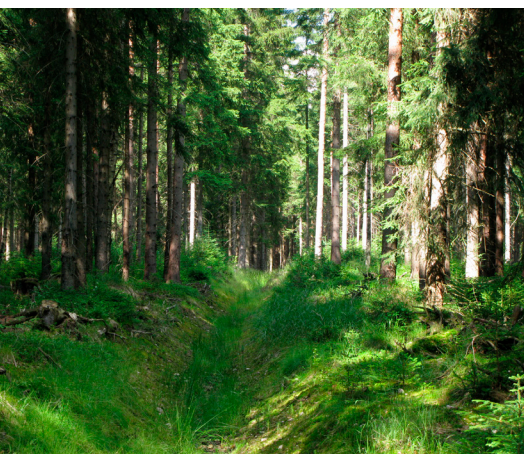
(Fiala et Rolková 2016). Právě takové změny vedly k dlouhodobě neudržitelným lesním porostům, které dnes nejsou schopny reagovat na výkyvy klimatu a následné gradace kůrovců. Tyto události jsou lesnický prakticky nezvladatelné (Fiala 2017, 2019). Z původních pralesovitých porostů smíšených a listnatých lesů dnes zbyly jen střípky, jež jsou chráněny v několika málo přírodních rezervacích a hostí ve Slavkovském lese dnes unikátní organismy (např. Jaška et Krásenský 2017). Jak se tedy

daří v takto silně pozmeněném lesním prostředí sluce lesní?

O výskytu sluky ve Slavkovském lese nemáme mnoho relevantních údajů. Pro skrytý způsob života a metodicky nesnadné zkoumání se tomuto druhu místní zoologové prozatím příliš nevěnovali. Ve velmi podrobné publikaci „Hnízdní rozšíření a početnost ptáků ve Slavkovském lese“ autoři ke sluce okrajově uvádějí zjištění jen na pěti sčítacích bodech (z celkových 2670 sčítacích bodů na území CHKO).

Hornáčkova louka a Rašeliniště pod Lesným – mokřady, v jejichž okolí se sluka vyskytuje. Obě fotografie Přemysl Tájek.

Odvodněné smrkové monokultury nejsou pro sluku lesní ideálním biotopem. Foto Petr Krása.

Výskyt na dalších dvou lokalitách odhalila nahodilá pozorování. V době vzniku jmenované knihy bylo tedy známo sedm lokalit. Jednalo se o lokality v okolí obcí Lazy, Prameny, Kladská, Český Chloumek, Rájov, Horní Kramolín a Mariánské Lázně. Pozitivní body byly rozmístěny napříč celým územím. Podle zpráv lovců a lesnického personálu však má být sluka přítomna i na dalších lokalitách (Řepa et Vacík 2016). Dle současné osobní zkušenosti ochranářů a lesníků sluka ve Slavkovském lese za posledních dvacet let dramaticky ubyla (T. Fiala, úst. údaj).

Poněkud rozšířit naše poznatky o výskytu sluky ve Slavkovském lese pomáhá zavedení akustického monitoringu nočních druhů ptáků. Metodika spočívá v umístování diktafonových záznamníků na vytipované lokality, kde dochází v průběhu noci k nahrávání veškerých zvuků v dosahu zařízení. Záznamy jsou následně analyzovány na počítači. Akustický monitoring je podpořen Operačním programem životního prostředí a významně rozšiřuje naše poznatky o nočních druzích ptáků. V letošním roce se nám takto podařilo zkoumat noční život na osmnácti lokalitách na různých místech CHKO. V období od 21. 3. do 16. 5. jsme tímto způsobem zjistili tokající samce sluky na 7 lokalitách. V současné době máme od roku 2000 v Nálezové databázi ochrany přírody (NDOP) 31 zjištění sluky lesní ve Slavkovském lese, přičemž téměř 30 % jsme získali právě díky posledním dvěma letům akustického monitoringu. Většina z dnes známých lokalit leží v bezprostřední blízkosti lesních i bezlesých mokřadních území CHKO, která jsou součástí nejcennějších mokřadů Slavkovského lesa (Ramsarské mokřady; viz Tájek 2012), případně maloplošných chráněných území a evropsky významných lokalit. Nad rámec výše uvedených lze jmenovat např. okolí přírodních rezervací Podhorní vrch, Smrადoch, Prameniště Teplé, přírodní památky Písutovská louka nebo v okolí cenného komplexu mokřadních luk u Nové Vsi (Hornáčkova louka, Loučky). Kromě pozitivních zjištění máme také řadu lokalit, v nichž se nám za pomoci diktafonů sluku zjistit nepodařilo. To však nemusí ukazovat na nepřítomnost sluky v dané

lokalitě, neboť diktafony jsou na místě zpravidla jen několik nocí v odstupu týdnů a sluky prostě ve sledovanou noc nemusí tokat. Nenasnadné sledování toku sluk dobře ukazuje jedno z mysliveckých mudrosloví: „Na sluky jdi, když myslíš, že potáhnou, a nezmylíš se víc, než když se spolehneš na počasí!“ (Vrba 1965).

Z dosavadních poznatků lze shrnout, že sluka lesní je svébytným zástupcem lesní fauny Slavkovského lesa. Zastihnout ji můžeme ve většině významnějších lesních celků. Hustota populace však rozhodně nebude nijak vysoká. Poukazují na to zjištění z jednotlivých nočních nahrávek, kdy je za celou noc zpravidla slyšena jediná sluka. Trasy toku samečků by se přitom měly vzájemně překrývat. S tím korespondují i závěry dlouholetých pozorování věrohodných lesníků a myslivců, kteří poukazují na úbytek sluk ve Slavkovském lese v posledních dekádách. Jaké faktory to mají na svědomí, lze jen odhadovat. Nepochybně významnou roli hraje masivní odstřel sluk na zimovištích, jenž významně ovlivňuje přežívání (Guzmán et al. 2017). To potvrzují u nás kroužkovaní ptáci, kteří jsou často střeleni ve Francii nebo ve Španělsku (Cepák et al. 2008). Významné omezení lovu na zimovišti je tedy rozhodně žádoucí. Co se týká současného stavu lesního prostředí, je nutno poznamenat, že monokulturální smrkové lesy nejsou pro sluku optimální. Situaci pro sluky může dále negativně ovlivňovat zvyšující se vláhový deficit v lesích, kterého jsme nyní svědky. Případná reforma lesního hospodaření v reakci na klimatické změny a kůrovcové kalamity by mohla znamenat tvorbu pro sluku vhodnějšího prostředí. Zvýšení druhové pestrosti dřevin, věkové a strukturální rozmanitosti porostů je přesně to, co naše lesy a jejich obyvatelé potřebují. Nejen v případě sluky lze ještě přidat podporu přirozené struktury lesní půdy a keřového patra lesa. Dlouhodobě udržitelné hospodaření je klíčem pro budoucí ekonomiku našich lesů, ale také pro organismy, které jsou na lesní prostředí vázány. ■

Poděkování:

Děkuji Mgr. Liboru Schröpferovi za podnětné připomínky k textu.

Literatura:

- BirdLife International (2015): European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 67 pp.
- BirdLife International (2019): Species factsheet: *Scolopax rusticola*. <http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/eurasian-woodcock-scolopax-rusticola>.
- Cepák J., Klvaňa P., Škopek J., Schröpfer L., Jelínek M., Hořák D., Formánek J. et. Zárybnický J. (2008): Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. – Aventinum, 607 pp.
- Cramp S. (1983): The birds of the western palearctic, Volume 3 Waders to Gulls. – Oxford University Press, 913 pp.
- Ferrand Y. et. Gossmann F. (2001). Elements for a Woodcock (*Scolopax rusticola*) management plan. – Game and Wildlife Science 18(1): 115–139.
- Fiala T. (2017): Kůrovci na borovici blatce v NPR Kladské rašeliny. – Arnika 2: 7–9.
- Fiala T. (2019): Šíření kůrovce v CHKO Slavkovský les. – Arnika 1: 16–17.
- Fiala T. et Rolková J. (2016): Změny v lesních ekosystémech v CHKO Slavkovský les v letech 1974–2015. – Ochrana přírody 6: 14–17.
- Guzmán J. L., Caro J. et Arroyo B. (2017): Factor influencing mobility and survival of Eurasian Woodcock wintering in Spain. – Avian Conservation & Ecology 12/2: <https://doi.org/10.5751/ACE-01096-120221>.
- Hudec K., Štastný K. (2005): Fauna ČR Ptáci 2/II. – Academia/Praha, 1203 pp.
- Hoodless A. (1995): Studies of West Palearctic birds Eurasian Woodcock *Scolopax rusticola*. – British Birds 88: 578–592.
- Heward Ch., Hoodless A. N., Conway G. J. Aebischer N. J., Gillings S. et. Fuller R. J. (2015): Current status and recent trend of the Eurasian Woodcock *Scolopax rusticola* as a breeding bird in Britain. – Bird Study 62: 535–551.
- Jaška P. et Krásenský P. (2017): Duchové pradávých lesů – bezkřídli krytonosti ve Slavkovském lese. – Arnika 2: 2–6.
- Martin G. R. (1994): Visual fields in Woodcocks *Scolopax rusticola* (Scolopacidae; Charadriiformes). – Journal of comparative Physiology A 174: 787–793.
- Řepa P. et Vacík R. (2016): Hnízdní rozšíření a početnost ptáků ve Slavkovském lese. – Západočeské muzeum v Plzni, 191 pp.
- Štastný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. – Aventinum s. r. o., 463 pp.
- Tájek P. (2012): Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa zařazeny mezi světově významné mokřady. – Arnika 2: 8–9.
- Veselovský Z. (2001): Obecná ornitologie. – Academia, Praha, 357 pp.
- Vrba J. (1965): Myslivcův rok Jaro. – Československý spisovatel, 190 pp.